

Мирон Кушнір

ЕКОЛОГІЯ ДУШІ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

У статті підкреслюється, що екологія душі – це особливий храм душі, який є основою людського буття і суспільства. Вона може проявлятися у певних вчинках по відношенню до природи і людської особистості. Екологія душі виражає людську здатність відчувати істинне і живе існування світу і спрямована на створення бажаної природної структури та на прищеплення високих життєвих гуманістичних цінностей.

Слово «екологія» означає розділ біології, який вивчає умови існування живих організмів в їх взаємозв'язку між собою і середовищем, в якому вони проживають. Але за останні два десятиліття це слово набуло трагічного забарвлення і більш широкого глибинного змісту.

Екологія сьогодні – це, передусім, екологія душі, яка являє собою внутрішню суть людини та людського суспільства і проявляється в певних діях щодо природи і самих себе. Вона виражає здатність людини відчувати живе буття світу і спрямована на створення бажаного устрою в природі й на виховання високих гуманістичних життєвосмислових гуманістичних цінностей та орієнтирів у людському житті (1).

Серед якостей, якими визначається цінність людини, одне з перших місць посідають її моральні якості: доброта, милосердя, чесність, скромність, доброзичливість та ін. «Дві речі поповнюють душу завжди новим і дедалі сильнішим здивуванням і благоговінням, – писав великий німецький філософ І.Кант, – чим частіше і довше ми думаємо про них, – це зоряне небо над нами і моральний закон усередині нас» (2).

І справді, чи не найбільше диво в людині – її духовність, здатність у своїх думках, поняттях та ідеях носити в собі Всесвіт, підпорядковувати свої дії не тільки елементарним потребам, але й моральним нормам. Ці «внутрішні охоронці» є одним з найбільших надбань культури і лише завдяки їм може існувати й саме суспільство. Тому рівень морального й духовного розвитку людини є одним з найважливіших критеріїв людськості взагалі.

Дослідження феномена людини, її психологічного стану, таємниць мозку й духовного життя сьогодні виходить на чільне місце. І тому доводиться говорити перш за все про екологію душі, бо внаслідок впливу деформованої моральності років тоталітаризму, втрати відчуття святості і відчуття гріха, людські душі (як ті маленькі, колись чисті річечки, що зникли і пішли під землю) позаростали бур'яном байдужості. Войовничий атеїзм зруйнував духовний світ людини, позбавив її моральних гальм щодо втручання в природу, людські і суспільні стосунки.

Сьогодні в світогляді більшості людей розвинена нестримна жадоба речей і насолод, прагнення швидкого і безмежного збагачення, марнотратність, заздрість, агресивність тощо. Узагальнено це можна назвати бездуховністю, аморальністю. Зі знеціненням духовних ідеалів відбувається моральна деградація суспільства і, як наслідок, руйнація навколишнього середовища, тотальне вичерпання природних ресурсів. І тепер для відновлення порушеної динамічної рівноваги в природі треба спочатку воскресити моральність людей на духовній основі. А де взяти тієї духовної основи, коли віру, зокрема і в Бога зруйновано.

Основна суперечність сучасної взаємодії суспільства та природи – це суперечність між величезними масштабами втручання людей у природу і обмеженими можливостями природи до самовідновлення. Тому не приходить до розуму говорити про гармонію взаємовідносин суспільства з природою, коли час криком кричати «Рятуйте наші душі!»

Адже душа людини – невловиме поняття. Вона готова вмістити: совість, співчуття, милосердя, а поруч – ненависть, заздрість, жорстокість, жадобу. І людина виходить то душевна, то байдужа, то бездушна. І одним з основних шляхів попередження хвороб тіла є турбота про духовне здоров'я – чистоту думок, помислів, намірів, вчинків. І саме тому вищі навчальні заклади покликані піклуватися не лише про професіоналізм, але й про душу студентів. Як стверджує Г.Півняк: «Не можна підготувати ані гарного спеціаліста чи керівника виробництва, не подбавши про його душу. Найсучасніші знання не допоможуть, коли випускник будь-якого вузу не отримає морально-етичних засад для свого подальшого життя (3). І в цьому контексті щорічні Міжнародні конференції «Виховання мо-

лодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України» несуть не тільки велике духовне навантаження, але й в кінцевому підсумку спрямовані на формування екології душі, пропаганду вічних людських цінностей.

Діяльність людини щодо облаштування свого життя нерозривно пов'язана з формуванням її світогляду. Це відбувається і через реалізацію світоглядної функції екології. Глибокий практичний зміст дії цієї функції полягає в тому, щоб допомогти людині усвідомити себе, своє місце в житті, зв'язки з природою, з Космосом і на цій основі визначити свою поведінку в навколишньому середовищі й стратегію виживання.

У цій важливій справі велика роль належить християнській церкві, яка є важливим чинником сучасного світу. Зовнішня діяльність людини відбувається під впливом її внутрішнього духовного світу, отож, займаючись очищенням душі, релігія тим самим сприяє очищенню довкілля. Ця етична платформа може бути основою для дій, спрямованих на врятування біосфери й людської цивілізації. Виховання покликане творити в особі людини її духовний світ, високі моральні імперативи, що визначені Заповідями Божими (3).

Наша епоха характеризується великою дисгармонією між ступенем розвитку людської цивілізації, що проявляється в здатності людини створювати видатні твори мистецтва, та кризою людського духу, дефіцит якого викликав глобальну екологічну кризу (4).

Іншими причинами екологічної кризи є надзвичайно низький рівень екологічної свідомості і культури у цілих народів, низький рівень екологічної освіти більшості керівників практично в усіх країнах світу, загальний спад моральності особливо протягом останніх десятиліть.

Україна реально стоїть перед екологічною катастрофою, бо має надзвичайно велику концентрацію промислових підприємств і потужних хімічних комбінатів, атомних електростанцій і нафтопереробних заводів, наслідки катастрофи на Чорнобильській АЕС і спотворене гнилими, вкрай забрудненими морями Дніпро, а ще кислотні дощі, озонові діри, зміни клімату Землі, знищені ліси, запущені землі, виснажені мінеральні ресурси, забруднені компоненти біосфери.

Наше століття цвіте неврозами, онкологічними захворюваннями, СНІДом, генетичними аномаліями в результаті втрати духовності, деформації способу мислення, поведінки і буття.

Складається враження, що між нами живуть далекі прибульці, котрі поставили собі за мету тихенько знищити людство. Ще в 1809 році французький природодослідник Жан Батіст Лемарк писав: «Інколи здається, що призначення людини полягає в тому, щоб знищити свій рід, попередньо зробивши земну кулю непридатною для життя» (5).

Як стверджує О.Гончар: «Парадоксальність нашої епохи полягає в тому, що рівень сучасної технічної цивілізації, дух споживачтва раз у раз вступає в суперечність з рівнем моральності суспільства, з його віковими духовними набутками. Всім ясно, що моральний прогрес людства мав би йти далеко попереду прогресу технічного, а насправді?..

Нового мислення, глибшого пізнання значно вищої гуманістичної відповідальності за все живе жде від наших сучасників день нинішній і день прийдешній» (6).

Ще з давніх-давен духовною опорою українського народу була християнська віра, яка наповнювала життя сенсом і пропонувала моральні орієнтири. Людство й досі не придумало досконалішого морального кодексу, ніж десять Божих Заповідей. Люди без твердих моральних принципів та орієнтирів легко піддаються первісним інстинктам, що робить їх небезпечними для природи, суспільства й для них самих (7).

І саме тому без відродження духовності й моралі, етики й екології душі подальший прогрес людської цивілізації неможливий. Це спонукає вчених і культурних діячів з усіх країн світу закликати людей повернутися до традиційних цінностей життя, вироблених людством протягом тисячоліть, цінностей, закріплених біблійними заповідями й настановами всіх релігій світу. Людство мусить сьогодні переглянути свої життєві принципи й цінності, знову відчути себе невід'ємною часткою природи й зрозуміти, що духовне й фізичне здоров'я людини невіддільне від здоров'я природи (8). Воно повинна увійти в ХХІ ст. з новим способом мислення і дій, з новим поглядом на свою роль в житті суспільства й біосфери, з бажанням зберегти, відродити й примножити життєдайні природні ресурси. Інакше, як застерігає німецький письменник З.Ленц, може вияви-

тися, що на надгробному камені над нашою цивілізацією буде написано: «Кожен хотів кращого – для себе» (9).

Нині екологія має підвестися на рівень нової релігії, оскільки лише такий глибокий переворот у свідомості людей, така світоглядна екоконверсія збережуть цивілізацію. Таким чином, екологія являє собою своєрідний храм людини. І дуже важливо, щоб кожна людина побудувала свій храм душі, прозріла від душевної сліпоты, відкрила духовний зір, знайшла дорогу до себе і мир в собі. Адже сенс нашого буття полягає в тому, щоб посадити дерево, збудувати хату, продовжити свій рід, виховати своїх дітей чесними, працьовитими, людяними з добрим ставленням до природи і всього живого. А поки що, міліють наші криниці, міліє душа народу. І екологія сьогодні – це, передусім, екологія душі.

1. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – С. 14.
2. Арцишевський Р.А. Світ і людина. – К.: Артк, 1996. – С.152.
3. Півняк Г. Піклування не лише про професіоналізм, а й душу студентів // Літературна Україна, 1999. – 18 лютого.
4. Дробнокод М. Пріоритети стійкого екологічно безпечного розвитку // Освіта, 1997. – 5-12 листопада.
5. Злобін Ю.А. Основи екології. – К.: Лібра, 1998. – С.224.
6. Крисаченко В.С. Там же. – С.354
7. Світ, людина, суспільство: хрестоматія / Упоряд. І.П.Арцишевська, Р.А.Арцишевський. – К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 1997. С.105-106.
8. Алатон А. Валеологія. – К.: Алатон, 1997. – 112с.
9. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С. Основи екологічних знань. – К.: Либідь, 1995. – С.32-33.

Kushnir, M.

ECOLOGY OF THE SOUL IN THE CONTEXT OF SPIRITUAL AND PRACTICAL HUMAN ACTIVITIES

Ecology of the soul is a kind of a distinctive temple of a human soul that is the essence of the human being and human society. It can be revealed in the certain actions toward nature and the humanity. It expresses human's ability to feel true and alive existence of the world and is directed towards creating of a desired natural structure as well as nurturing of the lofty vital humanistic values and guiding lines in the human lives.